

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Arvamus teemal „ELi ja Serbia suhted: kodanikuühiskonna roll”

(2008/C 224/29)

Komisjoni volinikud Margot Wallström ja Olli Rehn palusid oma 18. juuli 2007. aasta kirjas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteel koostada ettevalmistava arvamuseteemal

„ELi ja Serbia suhted: kodanikuühiskonna roll”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutava välissuhete sektsiooni arvamus võeti vastu 5. mail 2008. Raportöör oli Seppo KALLIO.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 445. istungjärgul 28.–29. mail 2008 (29. mai istungil) vastu järgmise arvamuseteemal. Poolt hääletas 74, vastu hääletas 9, erapooletuks jäi 10.

1. Arvamuseteemad

1.1 Soovitused Euroopa Liidu institutsioonidele ja organitele

- Toetada projekte, mille eesmärk on kanda üle oskusteavet ja kogemusi ELi liikmesriikidest Serbiasse. Tõelise lisaväärtuse võiks anda nn uute, Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikide panus. Euroopa Liidu institutsioonid peaksid enam tunnustama ja toetama partnerlusprojektide tähtsust. Vastloodud struktuur kodanikuühiskonna arengu ja dialoogi edendamiseks võib sedalaadi tegevusi toetada.
- Toetada Serbia valitsust kodanikuühiskonna arengu strateegia väljatöötamisel ⁽¹⁾.
- Võimaldada Serbia kodanikuühiskonna esindajatel külastada ELi institutsioone ning osaleda tasuta ELi korraldatud konverentsidel ja üritustel.
- Suurendada toetust, ka rahalist, Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonidele, et säilitada nende sõltumatus valitsusest ja tagada nende käimasolevate projektide jätkusuutlikkus.
- Tugevdada toetust Lääne-Balkani piirkonna riikide kodanikuühiskonna organisatsioonide piirkondlikele võrgustikele ja arendada piirkondlikke programme. Erilist tähelepanu tuleb pöörata dialoogi tõhustamisele Serbia ja Kosovo ⁽²⁾ kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, et saada üle kommunikatsioonilõhest Serbia ja Kosovo ⁽²⁾ valitsuste vahel.
- Luua sobivamad ja tõhusamad rahalise toetuse skeemid, et lühendada taotlemis- ja otsustusmenetlusi. See kehtib ka Euroopa Komisjoni loodud uue struktuuri kohta, mis peab edendama kodanikuühiskonna arengut ja dialoogi. Toetust peaks olema võimalik saada suurel hulgal huvitatud organisatsioonidel ning see peaks olema paindlik, et vastata nende vajadustele.
- Säilitada süstemaatiline dialoog teiste rahastajatega, et tagada Serbia ja Lääne-Balkani riikide kodanikuühiskonna organisatsioonidele tervikuna sihipärane, tõhus, tulemuslik ja hästi ajastatud toetus.
- Eristada valitsusväliseid organisatsioone sotsiaalpartneritest toetusstrateegiade loomise ja heakskiitmise mõistes.
- Teadvustada senisest enam Euroopa Komisjoni delegatsiooni kohalolekut Serbias kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajatele ja kogu Serbia kodanikele.
- Toetada programme, mis on suunatud sotsiaalpartnerite suutlikkuse tõstmisele, et tugevdada nende võimet arendada tõhusat sotsiaaldialoogi;
- Algatada süstemaatiline ja struktureeritud dialoog kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajate ning Euroopa Komisjoni delegatsiooni vahel Serbias, et saada vahetut teavet Serbia kodanikuühiskonna olukorra kohta.
- Toetada süstemaatiliselt kodanikuühiskonna organisatsioonide juhitavaid projekte, milles keskendutakse Euroopa integratsiooni ideele kogu ühiskonnas. Süstemaatiline arutelu Euroopa integratsiooni teemade üle peaks hõlmama ühiskonna kõiki osi, sealhulgas kodanikuühiskonda. Selles suhtes tuleks kaaluda toetust laiaulatuslikele tegevustele, mida teostab Serbia Rahvuskonventsioon Euroopa Liidu küsimustes, kuhu on kaasatud nii valitsuse kui kodanikuühiskonna esindajaid.
- Korraldada regulaarseid koosolekuid kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajatega, et reageerida paindlikumalt nende ootustele ja vajadustele.

⁽¹⁾ Vastavalt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee määratlusele hõlmab termin „kodanikuühiskond” töandjate organisatsioone, töötajate organisatsioone ning teisi valitsusväliseid organisatsioone ja huvirühmi.

⁽²⁾ Kosovo suhtes kohaldatakse ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244

1.2 Soovitused Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele

- Luua EMSK ja Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide ühine nõuandekomitee, et edendada ja toetada kodanikuühiskonna dialoogi Serbias. Asjakohase õigusliku aluse — stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu puudumisel võib EMSK kuni stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu sõlmimiseni luua samade eesmärkidega ajutise ühise nõuandekomitee.
- Osaleda aktiivselt Euroopa Komisjoni laienemise peadirektoraadi juhitud dialoogiprogrammis „Inimestelt inimestele”. EMSK võiks ette valmistada ja korraldada Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonidele õppekülastäike Euroopa Liitu (eriti Brüsselisse).
- Võimaldada Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajatele külastada EMSKd ja tutvuda selle tegevusega.

1.3 Soovitused Serbia riigisutustele

- Võtta võimalikult kiiresti vastu kodanikuühiskonna organisatsioonide seadus ja vastavad õigusaktid, eelkõige maksualased õigusaktid.
- Töötada välja kodanikuühiskonna arengu strateegia. See peaks aluse elujõulisele kodanikuühiskonnale kui arenenud demokraatliku ühiskonna vajalikule elemendile. Strateegia tuleks välja töötada tihedas koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonidega.
- Alal hoida süstemaatilist dialoogi kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajatega nimetatud organisatsioonide puudutavates küsimustes. Valitsuse lähenemine kodanikuühiskonna organisatsioonidele peaks olema kaasavam.
- Pakkuda kodanikuühiskonna organisatsioonidele erinevaid stiimuleid, sealhulgas ka rahalisi, toetamaks nende arengut ja nende tegevuse jätkusuutlikkust. Tuleks välja töötada läbi- ja paistev toetuste süsteem, mis võimaldab kodanikuühiskonna organisatsioonidel taotleda toetusi riigieelarvest.
- Toetada korrapärase kolmepoolse sotsiaalse dialoogi säilitamist ja tagada Serbia majandus- ja sotsiaalnõukogu korralik toimimine vastavalt seadustele. See peaks põhinema kõigi asjaomaste ministrite korrapärasel osalemisel majandus- ja sotsiaalnõukogu koosolekul.
- Tagada ELiga sõlmitud viisakorra ja tagasivõtu lihtsustamise lepingute korrektne ja tõhus rakendamine ja viia läbi vajalikud reformid, et jätkata viisavabaduse saavutamise protsessi. Viisavaba reisimine on määrava tähtsusega Serbia

kodanikuühiskonna organisatsioonide ja nende Euroopa partnerorganisatsioonide vaheliste kontaktide arendamisel.

1.4 Soovitused Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonidele

- Luua institutsiooniline platvorm regulaarsete koosolekute ja mõttevahetuse jaoks.
- Parandada kodanikuühiskonna organisatsioonide esindajate juhtimisoskusi, kaasates neid erinevatesse koolitusprogrammidesse.
- Suurendada Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide poolt välja töötatud projektides rahvus- ja etniliste väheemuste esindajate arvu.
- Suurendada rõhuasetust piirkondlikule koostööle, võimaluse korral kaaludes ELi liikmesriikide, eriti Kesk- ja Ida-Euroopa riikide kodanikuühiskonna organisatsioonidelt õppimist ja nendega koostöö tegemist.
- Tõhustada koostööd meediaga ja parandada avalikku mainet, tutvustades rohkem kodanikuühiskonna organisatsioonide projekte ja saavutusi.

1.5 Soovitused Serbia ja Kosovo (?) kodanikuühiskonna organisatsioonidele

- Teha kõik jõupingutused, et säilitada ja/või parandada koostööd ja inimestevahelisi kontakte Kosovo (?) ja Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel.

2. Arvamuse taust

2.1 ELi eesmärgid Lääne-Balkani riikides ja Serbias

Lääne-Balkani riigid on ELi välispoliitika üks peamisi piirkondlikke prioriteete. ELi peamine eesmärk Lääne-Balkani riikides on suurendada piirkondlikku stabiilsust ja heaolu. Lääne-Balkani riikide ettevalmistamist ELi liikmestaatuseks võib pidada samavõrra oluliseks sihiks. Selle viimase saavutamiseks kasutab EL konkreetse vahendina ühinemiseelset abi.

Stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsess loodi selleks, et abistada piirkonna riike nende teel Euroopa Liitu. Stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu allkirjastamist peetakse tähelepanuväärseks sammuks teel ELi täisliikmesuse poole. 2008. aasta maiks olid stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu allkirjastanud viis Lääne-Balkani riiki kuuest. Kui Horvaatia peab juba ühinemisläbirääkimisi ELiga, siis kandidaadistaatuses endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik ei ole ühinemisläbirääkimisi veel alustanud. Serbia allkirjastas stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu 29. aprillil 2008 Luksemburgis. Bosnia ja Hertsegoviina on läbirääkimised lõpule viinud ja algatanud stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu sõlmimise protsessi, kuid ei ole lepingut veel allkirjastanud.

(?) Kosovo suhtes kohaldatakse ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244

2.2 Kodanikuühiskonna organisatsioonide olukord ja roll Serbias

2.2.1 Valitsusväliste organisatsioonide eriline roll

Kodanikuühiskonna organisatsioonid ja konkreetselt valitsusvälised organisatsioonid etendasid olulist rolli Miloševići režiimi kukutamises, kuna neil õnnestus mobiliseerida märkimisväärne osa elanikkonnast demokraatlike muudatuste läbiviimiseks. 2000. aastast saadik on valitsusvälised organisatsioonid olnud pidevas muutumises, mida iseloomustab programmide, eesmärkide ja prioriteetide ümbermääratlemine. Kuna Serbia Vabariigis toimuvad keerulised poliitilised, majanduslikud ja ühiskondlikud muutused, siis on valitsusvälistel organisatsioonidel — eelkõige nendel, kes tegelevad demokratiseerimise ja inimõigustega — eriti tähtis roll Serbia ühiskonna demokratiseerimisel. Mõningate valitsusväliste organisatsioonide märkimisväärset panust oli märgata eriti viimaste presidendivalimiste ajal 2008. aasta jaanuaris ja veebruaris. Lisaks on valitsusvälised organisatsioonid etendanud tähtsat osa Euroopa väärtuste tutvustamise ja Serbia Euroopa Liidule lähemale toomise protsessis.

2.2.2 Vajadus dialoogi järele kodanikuühiskonnaga

Selles osas tuleks rõhutada vajadust intensiivse dialoogi järele ühelt poolt kodanikuühiskonna organisatsioonide ja teiselt poolt Serbia valitsuse vahel. Vaatamata erinevas vormis konsultatsioonidele valitsuse ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel⁽⁴⁾ puudub Serbias ikka veel süstemaatiline kodanikuühiskonna dialoog. Sellise dialoogi algatamine on hädavajalik Serbia ühiskonnale tervikuna ja eelkõige kodanikuühiskonna organisatsioonidele. See on ka ELi huvides, kuna elujõuline ja tugev kodanikuühiskond on ELi eduka integratsiooni üks eeltingimusi.

3. Poliitilised arengud Serbias

3.1 Poliitiline olukord praegu

2000. aastast alates, kui president Slobodan Miloševići režiim asendati demokraatliku ja integratsioonimeelse valitsusega, on Serbia pidanud toime tulema poliitiliste, majanduslike ja ühiskondlike muutuste protsessiga. Probleemaatiline majanduslik üleminek, Kosovo⁽⁵⁾ lõpliku staatuse küsimus ning rahvuslike eelarvamuste ja stereotüüpide populistlik kasutamine mõningate poliitiliste liidrite poolt on aidanud kaasa Serbia poliitilise õhkkonna radikaliseerumisele. See ei puudutanud ainult opositsiooni, vaid mingil määral ka ametist lahkuvat valitsust eesotsas peaministri Vojislav Koštunica. Unustada ei tohiks ka meedia osa neis protsessides, kuna enamik ajakirjanikke ja ringhäälinguorganisatsioone ei ole kaugeltki sõltumatud. Hiljutistel presidendivalimistel valiti tagasi ametisolev president Boris Tadić, kes

⁽⁴⁾ Korrapärased kodanikuühiskonna konsultatsioonid on toimunud mitmes valdkonnas, nt Euroopa integratsiooni, vaesuse vähendamise ja noorsoopoliitika alal, ning mitmete valitsusasutuste või ametlike organite, nt Serbia presidendikantselei, Serbia Euroopa Integratsiooni Ameti, töö- ja sotsiaalpoliitikaministeeriumi, Serbia Kaubanduskoja ning Linnade ja Omavalitsuste Alalise Konverentsi poolt.

⁽⁵⁾ Kosovo suhtes kohaldatakse ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni nr 1244

esindab Serbia poliitikas mõõdukat suunda. Valitsuskoalitsiooni pidev ebastabiilsus ja pinged Vojislav Koštunica juhitud Serbia Demokraatliku Partei ja Boris Tadić juhitud Demokraatliku Partei vahel, mis suurenesid pärast Kosovo⁽⁵⁾ iseseisvuse väljakuulutamist veebruaris 2008, viisid peaministri Vojislav Koštunica tagasiastumiseni. Ennetähtaegsed parlamendivalimised toimusid 11. mail.

3.2 Poliitilised suhted Euroopa Liidu, Venemaa ja naaberriikidega

ELi integratsioon eeldab Kopenhaageni kriteeriumide täitmist, stabilisatsiooni- ja assotsiatsiooniprotsessi kulgemisest ning muudest ELi poolt seatud tingimustest ja nõuetest. Serbial ei ole need kõik täidetud, kuid ta on näidanud üles head haldussuutlikkust läbirääkimisprotsessis stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle ELiga ning vajalike reformide rakendusprotsessis. 2007. aastal algatas Euroopa Liit stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu sõlmimise protsessi. Kuid stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu allkirjastamist õnnestas koostöö puudumine endise Jugoslaavia rahvusvahelise kriminaalkohtuga. Kiirete edusammude saavutamise viiside uurimiseks nõustus EL looma rakkerühma. Teisalt kutsus Euroopa Komisjon Serbiat üles kinnitada uuesti oma tahet luua tihedamaid sidemeid Euroopa Liiduga⁽⁶⁾. ELi ja Serbia edasiste suhete seisukohast jääb ka pärast stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu sõlmimist üheks olulisemaks eeltingimuseks koostöö endise Jugoslaavia rahvusvahelise kriminaalkohtuga. Täiendav tegur, mis kujundab ELi ja Serbia suhete edasist arengut on Serbia valitsuse võime hoida Kosovo⁽⁵⁾ lõpliku staatuse küsimust Euroopa integratsiooni protsessist eraldi.

Serbia ja Venemaa suhted on muutunud järjest intensiivsemaks. See tuleneb osaliselt Kosovo⁽⁵⁾ staatuse küsimusest, kuna Vene Föderatsioon on järjekindlalt toetanud Serbia seisukohti. Teisalt suureneb ka majandusliku koostöö tase — selle kõige kõnekam näitaja on Vene investorite järjest kasvav huvi Serbia majanduse vastu.

Kuigi viimastel aastatel on olukord paranenud, pole Serbia suhted oma naaberriikidega alati rahuldavad. Serbia suhteid ELi liikmetest naaberriikide — Bulgaaria, Ungari ja Rumeeniaga — võib nimetada väga heaks. Sama võib öelda suhete kohta Montenegro ja endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigiga. Serbia suhted Horvaatiaga on head, kuid on veel lahendamata küsimusi, näiteks seoses põgenike naasmisega Horvaatiasse. Suhteid Bosnia ja Hertsegoviinaga kujundab suurel määral Serbia ja Republika Srpska vaheline konkreetne suhe. Suurimad pinged on ilmselt Serbia ja Kosovo suhetes, eriti pärast Kosovo⁽⁵⁾ iseseisvuse väljakuulutamist.

⁽⁶⁾ „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule: Lääne-Balkani riikide ELiga ühinemise väljavaadete avardamine“, Brüssel, 5.3.2008, KOM(2008) 127.

3.3 Serbia roll Balkani riikide stabiliseerimises ja arengus

Serbia on oluline riik Lääne-Balkanil ning Euroopa Liidu tähtis partner selles piirkonnas. Serbia liidrite ja sõjaväe seotuse tõttu kõigi Balkani sõdadega 1990. aastatel on Serbia reputatsioon piirkonnas võrdlemisi negatiivne. Ainus viis tema mainet piirkonnas parandada, on parandada suhteid kõigi oma naaberriikidega ning ELi abiga aktiivselt osaleda erinevates piirkondlikes algatustes.

4. Serbia majanduslik areng

4.1 Serbia majanduse praegune olukord

Slobodan Miloševići režiimi olemusest tulenenud poliitilise ja majandusliku isolatsiooni tõttu oli Serbia majanduslik areng aeglustunud suurema osa 1990ndatest aastatest. Kuid alates 2000. aastast võib Serbia majandust iseloomustada kui tüüpilist jätkusuutliku kasvuga (2006. aastal 5,7 %, 2005. aastal 6,2 %) üleminekumajandust. SKT kasvuga on kaasnenud inflatsiooni suurenemine, mis 2007. aastal jõudis 10 %-ni (⁷). Serbia majanduse vaieldamatute majanduslike eeliste hulka kuuluvad suur turupotentsiaal, soodne geograafiline asukoht, tollimaksuvaba juurdepääs Kagu-Euroopa, ELi, Venemaa ja USA turgudele, samuti haritud ja oskuslik tööjõud.

4.2 Erastamisprotsess

ELi keskmisega võrreldes on erasektori osakaal suhteliselt väike. Erasektor annab umbes 55 % kogutoodangust ja 60 % kogutööhõivest (⁸). Erasektori suhteliselt väike osakaal mõjutab negatiivselt Serbia majanduse konkurentsivõimet, eriti toodete ja teenuste osas. Riigi ja avalikus omandis olevate ettevõtete täiendav erastamine ja ümberkorraldamine on seega Serbia majanduse edasise arengu jaoks vältimatu.

4.3 Serbia majanduse peamised sektorid

Serbia majanduse peamised sektorid on kahanevas järjestuses teenused, tööstus, põllumajandus ja ehitus. Serbia Investeeringu- ja Ekspordiagentuuri andmete kohaselt on kõige dünaamilisemad sektorid põllumajandus, infotehnoloogia, puidutöötlemine, mööblitootmine, energia, autotööstus, tekstiilitööstus, elektroonika ja farmaatsiatööstus (⁹).

4.4 Väliskaubandus

Serbia suurim kaubanduspartner on Euroopa Liit. Serbia kümne suurima ekspordipartneri hulgas on kuus Euroopa Liidu liikmesriiki. Serbia kõige olulisem ekspordipartner on siiski naaberriik

Bosnia ja Hertsegoviina Vabariik. Serbia impordis on juhtival kohal Venemaa (¹⁰).

Serbia majanduskoostööd naabritega, sh kaubandussuhteid mõjutab positiivselt uue Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingu rakendamine, mille Lääne-Balkani riigid ja Moldova allkirjastasid 2006. aastal. Lääne-Balkani vabakaubanduspiirkonna loomine on olnud liitumiseelse protsessi üks prioriteete.

4.5 Välismaised otseinvesteeringud ja Serbia majanduse suurimad investorid

Serbia investeeringuid soodustav poliitika on äratanud huvi paljudes välisinvestorites. 2006. aastal oli välismaiste otseinvesteeringute kogusumma piirkonna suurim (3,4 miljardit eurot) (¹¹). Suurimad investeeringuvood suunati finantsteenustesse, kaubandusse, tööstusse, kinnisvarasse, avalikku haldusse ja transporti. Suurimad investorid olid ülekaalukalt ELi riigid, esikohal oli Kreeka (¹²).

Vaatamata investeeringute suurenemisele on Serbia turul selles valdkonnas jätkuvalt suur potentsiaal edasiseks arenguks.

5. Kodanikuühiskonna organisatsioonide praegune olukord ja roll

5.1 Üldised probleemid ja väljakutsed

Kolm peamist probleemi on maksustamise olukord, lõhe linna- ja maapiirkondade vahel ning tihenev konkurents koostöö asemel.

Üsna problemaatiline on tõsiasi, et Serbia maksualastes õigusaktides ei eristata kodanikuühiskonna organisatsioone teistest tulundusorganisatsioonidest. Sellest tulenevalt koheldakse kodanikuühiskonna organisatsioone samal viisil kui väikeseid ettevõtteid — nad peavad maksma makse annetustelt, mis neile tehakse, samas on vaid vähesed neist vabastatud käibemaksukohustusest. Lisaks ei erguta Serbia riigi praegune maksupoliitika mingil moel annetusi kodanikuühiskonna organisatsioonidele.

Teine probleem on jätkuv lõhe linna- ja maapiirkondade vahel. Enamik kodanikuühiskonna organisatsioone on koondunud kas Belgradi või kahte-kolme suurde linna, samas kui maapiirkondade kogemused nende organisatsioonidega on puudulikud. Selle tulenevalt on üldsuse teadlikkus kodanikuühiskonnast ja kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevustest madal.

(⁷) Serbia Riigipank, www.nbs.yu.

(⁸) Serbia eduaruanne 2007, Euroopa Komisjon, Brüssel, 6.11.2007, SEK (2007) 1435.

(⁹) Serbia Investeeringu- ja Ekspordiagentuur, www.siepa.sr.gov.yu.

(¹⁰) Serbia statistika aastaraamat 2006, www.webzrs.statserb.sr.gov.yu; Euroopa Komisjon, www.ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/data.htm.

(¹¹) www.wiiw.at/e/serbia.html.

(¹²) Southeast Europe Investment Guide 2007, www.seeuropa.net/files2/pdf/ig2007/Serbia-pdf.

Kolmas probleem on suurenev konkurents kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel koostöö asemel, mis tekitab pingeid ja nõrgendab nende potentsiaalset positsiooni Serbia riigiasutuste silmis.

5.2 Koostöö Serbia riigiasutustega: kodanikuühiskonna dialoogi puudumine

Serbia riigiasutused ei käsitle enamikku kodanikuühiskonna organisatsioone ikka veel partneritena, eelkõige neid, kes tegelevad teatud tundlike teemadega (nt sõjakuriteod, massihauad jne). Kodanikuühiskonna organisatsioonide koostöö keskvalitsuse või kohalike omavalitsustega põhineb ajutisel alusel, kuna valitsus ei näi kodanikuühiskonna organisatsioonidega partnerluste loomisel kuigi innukas olevat. Ühest küljest on selle põhjus õigusaktide puudumine, mis reguleeriks kodanikuühiskonna organisatsioonide ja valitsuse suhteid, teisest küljest tuleb arvesse võtta asjaolu, et puudub poliitiline tahe tõhusamalt kaasata kodanikuühiskonna organisatsioone valitud strateegiliste dokumentide üle peetavatesse konsultatsioonidesse ja nende dokumentide ettevalmistamisse. Ühe tõsiasjana tuleb rõhutada, et Serbia riigil on kodanikuühiskonna organisatsioonidele pigem valikuline lähenemisviis.

5.3 Sotsiaalpartnerid

5.3.1 Sotsiaalne dialoog

Kuigi tõhus sotsiaalne dialoog on edukate majandusmuutuste üks eeltingimus, jääb sotsiaalpartnerite roll Serbia ühiskonnas suhteliselt nõrgaks. Pärast tööseaduse jõustumist 2005. aastal ei kohaldata enam üldist kollektiivlepingut. Sama kehtib ka kõigi enne 2001. aastat sõlmitud konkreetsete kollektiivlepingute kohta. Teine uue õigusaktiga seotud muutus on see, et valitsus ei osale enam uue üldise kollektiivlepingu sõlmimisel, kuid tal on jätkuvalt aktiivne roll mitmete valdkondlike ja konkreetsete kollektiivlepingute sõlmimisel. Esindavatel ametiühingutel ja tööandjate organisatsioonidel, kes nüüd vastutavad uue üldise kollektiivlepingu läbirääkimiste eest, ei ole seni õnnestunud lepingut sõlmida. Seepärast on uue üldise kollektiivlepingu sõlmimine jätkuvalt kõige olulisem eeltingimus sotsiaalse dialoogi edendamiseks Serbia ühiskonnas.

Kolmepoolsetele läbirääkimistele annab institutsioonilise aluse 2005. aastal majandus- ja sotsiaalnõukogu seadusega loodud Serbia Vabariigi Majandus- ja Sotsiaalnõukogu. Siiski seisab majandus- ja sotsiaalnõukogu silmitsi mitmete probleemidega, millel on olnud negatiivne mõju selle tegevusele. Esiteks tuleks mainida rahaliste vahendite nappust. Vaatamata sellele, et rahastamine riigieelarvest on suurenenud, mõjutab rahaliste vahendite vähesus negatiivselt sekretariaadi tööd ega võimalda majandus- ja sotsiaalnõukogul luua piisavalt töörühmi ega korraldada kohtumisi. Teine probleem on sotsiaalpartnerite esindajate

ebakorrapärane osalemine majandus- ja sotsiaalnõukogu koostöös. Sellest tulenevalt edastatakse mõned seaduseelnõud parlamendile ilma, et neid oleks majandus- ja sotsiaalnõukogus arutatud.

5.3.2 Serbia tööandjate organisatsioonid

Serbia Tööandjate Liit on peamine riiklik tööandjate organisatsioon. Vastupidiselt ametiühingutele teeb tööandjate liit head koostööd töö- ja sotsiaalpoliitika ministeeriumiga. Tööandjate liit osaleb korrapäraselt Serbia Vabariigi Majandus- ja Sotsiaalnõukogu tegevuses. Siiski nõrgendab organisatsiooni õiguspärasust sotsiaalse dialoogi kontekstis asjaolu, et enamik Serbias tegutsevaid suurimaid ettevõtteid ei ole tööandjate liidu liikmed. Tööandjate liit on osalenud Kagu-Euroopa tööandjate foorumi ja Rahvusvahelise Tööandjate Organisatsiooni töös. Tööandjate liidu tegevuse rahvusvaheline mõõde tugevneb, kui see saab BusinessEurope'i vaatlejaks. Juunis 2008 peaks tööandjate liit ühinema Vahemere piirkonna tööandjate liiduga.

5.3.3 Ametiühingute praegune olukord ja roll

Ametiühingud on heterogeensemad. Serbias on kõigil tasanditel alates ettevõtetest kuni riikliku tasandini kokku umbes 20 000 ametiühingut. Enamik neist kuulub kahte peamisse riiklikku keskliitu — Nezavisnost (Sõltumatus) ja SSSS (Serbia Autonoomsete Ametiühingute keskliit). Sageli puudub ühine tegevus. Teine asjaomane probleem on puudulik koostöö ametiühingute vahel. Kuigi ametiühingute rolli peetakse Serbias üsna nõrgaks, näitab nende aktiivne osalemine avaliku sektori ja riigiettevõtete kollektiivläbirääkimistes, et nende rolli sotsiaalse dialoogi tugevdamisel ei või alahinnata. Mis puudutab Serbia ametiühingute rahvusvahelist tegevust, siis on nii Nezavisnost kui ka SSSS mõlemad Rahvusvahelise Ametiühingute Konföderatsiooni liikmed ja osalevad Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni Balkani foorumil.

5.4 Eri huvirühmade olukord

5.4.1 Mitterahuldav õiguslik keskkond

Vaatamata 2000. aasta järgsete Serbia valitsuste mitmetele avaldustele ja nende pühendumisele võtta vastu uus kodanike ühenduste seadus, on mittetulundusorganisatsioonide töö ja nende suhted Serbia riigiga jätkuvalt reguleerimata. Tegelikult on eri huvirühmade, eelkõige valitsusväliste organisatsioonide õiguslik staatus reguleeritud juba Jugoslaavia Sotsialistlikus Liitvabariigis vastu võetud riigiseadusega kodanike ühenduste ning ühiskondlike ja poliitiliste organisatsioonide kohta ning (Serbia) vabariigi seadusega ühiskondlike organisatsioonide ja kodanike ühenduste kohta aastast 1982, mida muudeti aastal 1989 ⁽¹³⁾.

⁽¹³⁾ Zdenka Milivojević „Civil Society in Serbia. Suppressed during the 1990s — gaining legitimacy and recognition after 2000”. Civicus Civil Society Index Report for Serbia. (Belgrade, 2006).

2006. aastal võttis Serbia valitsus vastu seaduseelnõu kodanike ühenduste kohta. Kõnealune tekst, mida ühtlustati vastavalt eri huvirühmade esindajate seisukohtadele, ei ole jõudnud vastuvõtmiseks parlamenti. Seaduseelnõuga lihtsustatakse kodanike ühenduste registreerimist ja nähakse ette, et ühendus võib omandit ja vara soetada liikmemaksude, vabatahtlike toetuste, annetuste ja kingituste jne kaudu. Samuti antakse selles riigile ja kohalikele omavalitsustele võimalus eri huvirühmadele toetusi anda ja annetusi teha. Siiski ei lahendaks kodanikuühiskonna organisatsioonide seadus kõiki nende õigusliku ja majandusliku staatusega seotud probleeme. Seetõttu on vaja rida täiendavaid seadusi.

5.4.2 Väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete (VKEde), põllumajandusorganisatsioonide ja tarbijate organisatsioonide roll ja majanduslik kindlustatus

Võib väita, et VKEde ja põllumajandusorganisatsioonide esindajatel on samad probleemid, mis ametiühingutel — negatiivse mõjuga killustumine ja konkurents –, mis ei võimalda neil kujuneda jõulisteks surverühmadeks. Laialt levinud korrupsioon võimaldab mõnele organisatsioonidele paremat juurdepääsu riigiasutustele kui teistele. Lisaks võib eraldava tegurina välja tuua poliitilise suletuse ja geograafilised asukohad. Kuigi tarbijate organisatsioonide arv on VKEde ja põllumajandusorganisatsioonidega võrreldes väiksem, on nende probleemid üsna sarnased.

5.4.3 Valitsusvälised organisatsioonid Serbia ühiskonnas

Serbia valitsusväliste organisatsioonide sektor muutus tugevamaks 1990ndate aastate teisel poolel pärast Bosnia sõja lõppu. Valitsusvälistel organisatsioonidel oli äärmiselt oluline roll Miloševići režiimi kukutamises 2000. aastal, mobiliseerides elanikkonda ja osaledes läbirääkimistel Miloševići vastase opositsiooniga. Eri valitsusväliste organisatsioonide valimiseelne kampaania „Izlaz 2000” oli väga edukas projekt, mis tõi välja valitsusväliste organisatsioonide olulisuse demokraatlike muutuste protsessis.

Alates 2000. aastast on valitsusväliste organisatsioonide positsioon Serbia ühiskonnas muutunud. Valitsusväliste organisatsioonide sektor on üle saamas muutuste protsessist. Lisaks on mõnda valitsusvälist organisatsiooni tabanud entusiasmi puudus, sest pärast 2000. aasta muutusi on reformid toimunud loodetust aeglasemalt. Teine probleem on see, et valitsusväliste organisatsioonide suhtumine koostöösse valitsusega on lõhestunud — kui mõned neist on valitsusega pidevas opositsioonis, siis teised üritavad leida viise koostööks. Mingil määral nõrgendas valitsusväliste organisatsioonide sektorit ka asjaolu, et mõned nende organisatsioonide liidrid suundusid pärast 2000. aastat poliitikasse ja lõpetasid oma tegevuse organisatsioonides. Selles osas võib järeldada, et kui mõned valitsusvälised organisatsioonid süvendavad oma tegevust, siis märkimisväärne osa neist ei ole suutnud oma töös täita täiendava professionaalsuse ja spetsialiseerumise kriteeriume ning neil on tekkinud olulised

probleemid. Positiivse arengu näitena võib välja tuua eelkõige keskkonnaorganisatsioonid.

Majanduslikud probleemid on olulised, kuna need puudutavad enamike valitsusväliste organisatsioonide üldist elujõulisust. Nad saavad vahendeid vaid piiratud hulgast projektidest ja piiratud ajaks, enamasti välisallikatest. Selle tulemusena jääb paljudel neist vajaka spetsialiseerumisest ja nad peavad keskenduma väga erinevate eesmärkidega projektidele. See ei mõjuta mitte ainult nende professionaalset mainet, vaid teeb nende jaoks raskeks ka üle saamise probleemidest, mis seavad ohtu nende olemasolu.

6. Kodanikuühiskonna organisatsioonide roll Euroopa Liidu integratsiooniprotsessis

6.1 Kodanikuühiskonna organisatsioonid ja Euroopa integratsiooniprotsess

Mitmetel Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonidel on juba väga oluline roll üldsuse teadlikkuse tõstmise protsessis ELi ja Euroopa integratsiooni kohta. Avalike loengute ja seminaride korraldamise ning ELi ja sellega seotud teemasid käsitlevate teabelehtede ja muude materjalide levitamise annavad kodanikuühiskonna organisatsioonid panuse ELi puudutavatesse teabekampaaniatesse eelkõige maapiirkondades ja vähem arenenud piirkondades. Siiski on kodanikuühiskonna organisatsioonid mõnikord (nt rõhutades, et Serbia täielik koostöö endise Jugoslaavia asjade rahvusvahelise kriminaalkohtuga (ICTY) on eeltingimus stabiliseerimis- ja assotsiatsioonilepingu üle peetavate läbirääkimiste taasalustamiseks 2007. aasta kevadel; jaanuaris-vebruaris 2008 toimunud presidendivalimiste puhul) jaganud ühiseid seisukohti. Valdav enamus kodanikuühiskonna organisatsioonidest valisid Serbiale Euroopa perspektiivi ja aitasid suurendada valijate osalemist hääletamisel.

Valitsuse tihedam koostöö tööandjate organisatsioonide, ametiühingute ja muude huvirühmadega aitaks veelgi enam kaasa Serbia elanike paremale valmisolekule ELiga ühinemiseks. Siiski nõuab kodanikuühiskonna organisatsioonide suurem kaasatus sisulisse dialoogi suuremat läbipaistvust ning asjaomaste dokumentide ja teabe korrapärast edastamist.

6.2 Kodanikuühiskonna organisatsioonid ja piirkondlik koostöö

Piirkondliku koostöö parandamine ja head suhted naabritega on peamised eeltingimused edukaks integreerumiseks ELiga. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel on juba oluline roll suhete stabiliseerimisel ja lõhede kõrvaldamisel kõnealuse piirkonna riikide vahel. Siinkohal võib väga positiivse näitena välja tuua paraneva koostöö Serbia ja Horvaatia kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel. Omavahelise koostöö parandamise ja ühiste projektide edendamise kaudu on kodanikuühiskonna organisatsioonid piirkondlike probleemide ja väljakutsetega tegelemiseks paremini ettevalmistatud. Lisaks võivad kodanikuühiskonna organisatsioonide koostöö edukad tulemused piirkondlikul tasandil anda inspiratsiooni piirkonna poliitilistele liidritele.

Kuigi kontaktid kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel paranevad aasta-aastalt, ei ole praegune olukord kaugeltki rahuldav peamiselt poliitiliste takistuste ja rahaliste vahendite, sh ELi vahendite nappuse tõttu. Sellega seoses võib üks võimalus piirkonna kodanikuorganisatsioonide koostöö tugevdamiseks olla piirkondlike rohujuuresandide algatuste toetamine.

6.3 Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide rahvusvaheline tegevus

Serbia kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamine ühisprojektidesse partnerorganisatsioonidega kas piirkonnast või väljaspool piirkonda võib parandada inimeste isiklike kontakte ja taastada sõjas katkenud suhteid. Selles osas on mitmes vald-

konnas teatud positiivseid arenguid. Koostööd ja võrgustikke on arendatud eriti juhtudel, kus kodanikuühiskonna organisatsioonid keskenduvad inimõigustele, keskkonnakaitsele, või naiste rühmade puhul. Kodanikuühiskonna ja kodanikuühiskonna organisatsioonide edasise arengu seisukohast tuleb esile tõsta ka positiivseid koostöötulemusi Serbia ühenduste ja ELi uute liikmesriikide samalaadsete organisatsioonide vahel.

Kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamist välispoliitilisse tegevusse ei tohiks alahinnata. Ühelt poolt ametliku diplomaatia ja teiselt poolt avaliku diplomaatia tõhusam koostöö võib anda panuse Serbia välispoliitika parandamisse ja mõjutada positiivselt Euroopa integratsiooniprotsessi.

Brüssel, 29. mai 2008.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

president

Dimitris DIMITRIADIS
